

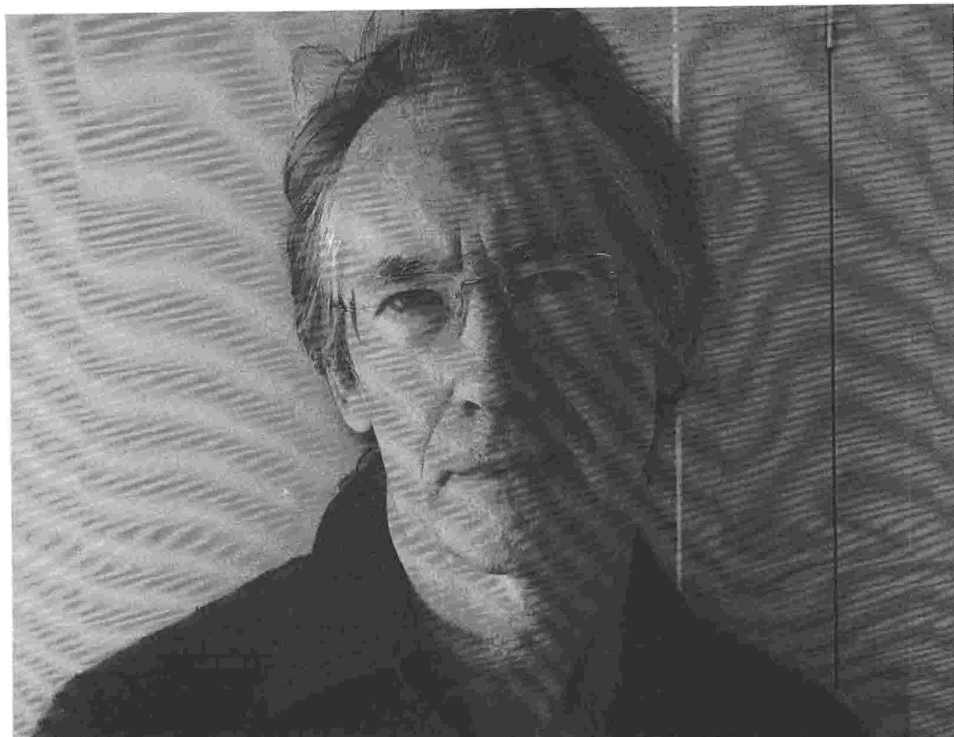
Γνωστική αβεβαιότητα και ηθική αταξία

Από τον Στάθη Ψύλλο

Ίαν ΜακΓιούαν, *Solar*,
 μτφρ. Κατερίνα Σχινά, *Ηρόδοτος*,
 Αθήνα 2010

Αν και η κλιματική αλλαγή αποτελεί το υπόβαθρο του νέου έργου του Ίαν ΜακΓιούαν, το σκηνικό επί του οποίου στήνεται το *Solar* είναι η επιστήμη, η πολιτική και το κέρδος πίσω από το καυτό θέμα της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Ο ίδιος ο ΜακΓιούαν έχει ταχθεί υπέρ της θέσης ότι η υπερθέρμανση είναι ένα εν πολλοίς ανθρωπογενές φαινόμενο. Αλλά στο απίστευτα χιουμοριστικό και κομψό *Solar* ακούγονται όλες οι φωνές και εγείρονται όλα τα συναφή ερωτήματα. Τελικά, πού τελειώνουν τα επιστημονικά δεδομένα και πού αρχίζει η εικασία; Πού σταματά η επιστήμη και πού αρχίζει η πολιτική της εκμετάλλευσης; Η επιστημονική συνείδηση (ή η απουσία της) εμπλέκεται με το θέμα της δομής και της χρηματοδότησης των ερευνητικών ιδρυμάτων, της διαμόρφωσης της ερευνητικής ατζέντας, της εισδοχής των κανόνων της αγοράς και του κέρδους στην έρευνα, της ηθικής ευθύνης των επιστημόνων. Τελικά όμως το βάρος της αφήγησης το φέρει η ανθρώπινη κατάσταση, με τα πάθη της και τις προσδοκίες της, την ηθική της ταλάντευση και τη γνωστική της αστάθεια. «Αφήστε τους φιλοσόφους της επιστήμης να αυταπατώνται για το αντίθετο», λέει ο αφηγητής για λογαριασμό του πρωταγωνιστή στην αρχή του βιβλίου. «Η Φυσική είναι ελεύθερη από τον ανθρώπινο σπίλο, περιγράφει ένα κόσμο που θα συνέχιζε να υπάρχει ακόμα και αν οι άντρες και οι γυναίκες με όλες τους τις οδύνες δεν υπήρχαν». Στο τέλος του έργου, ο ΜακΓιούαν μας έχει κάνει να διερωτηθούμε όχι για την αλήθεια αυτής της ρήσης αλλά για την αξία της: οι ανθρώπινες οδύνες μπορεί δικαίως να αφήνουν τη Φυσική αδιάφορη, αλλά δεν μπορούν να αφήνουν αδιάφορους τους στοχαζόμενους για τη Φυσική και τη σχέση της με τον κόσμο.

Η αφήγηση του ΜακΓιούαν έχει όλα τα στοιχεία που τον έχουν αναδείξει σε ένα κορυφαίο λογοτέχνη, ίσως τον μεγαλύτερο σύγχρονο Βρετανό συγγραφέα: δραματικές εξιστορήσεις, εμβόλιμες ιστο-

Ο Ίαν ΜακΓιούαν.

ρίες, περίτεχνες προτάσεις, εξαντλητική σημασία στη λεπτομέρεια, σύνθετοι χαρακτήρες και πολυεπίπεδες αναγνώσεις. Αυτό που όμως προστίθεται στο *Solar* είναι το χιούμορ. Όχι ότι ο ΜακΓιούαν είναι ξένος προς το κωμικό. Το πρώτο κεφάλαιο της *Εμμονής Αγάπης* είναι ίσως η πιο κωμική εισαγωγή που έχει γραφτεί από βραβευμένο με Μπούκερ συγγραφέα. Αλλά το χιούμορ του *Solar* είναι διάσπαρτο και αφαιρεί πολλή από τη συναισθηματική φόρτιση που δημιουργείται στον αναγνώστη από την κακοδαμονία (τις περισσότερες φορές αυτοπροκαλούμενη) του πρωταγωνιστή.

Ο πρωταγωνιστής, ο καθηγητής Μάικλ Μπίαρντ, ένας μεσήλικας θεωρητικός φυσικός με πέντε γάμους και μεγάλη αδυναμία στο

φως και στις γυναίκες, βραβεύτηκε με το βραβείο Νόμπελ Φυσικής αρκετά νωρίς στην καριέρα του, έχοντας επεκτείνει τη θεωρία του Αϊνστάιν για το φωτοηλεκτρικό φαινόμενο. Ο αποκαλούμενος Συνδυασμός Μπίαρντ-Αϊνστάιν παρήχθη σε μια στιγμή δημιουργικής εμπνεύσης, ενώ ο Μπίαρντ ήταν ακόμα νιόπαντρος και ζούσε σε ένα φτωχικό και θορυβώδες διαμέρισμα. Από τη στιγμή αυτή και μετά η ζωή του άλλαξε άρδην προς το καλύτερο – όχι όμως και η συμβολή του στην επιστήμη. «Δεν είχε νέες ιδέες», γράφει ο ΜακΓιούαν. Μέλος του επιστημονικού τζετ-σέτ, ο Μπίαρντ σκότωνε τον χρόνο του απολαμβάνοντας τη ζωή του (με ένα κοκτέιλ φαγητού, ποτού και γυναικών) και φούσκωνε το πορτοφόλι του δίνοντας διαλέξεις επ' αμοιβή και συμμετέχοντας σε διάφορες επιστημονικές επιτροπές. Μια τέτοια απόφαση ρουτίνας ήταν και

η αποδοχή της Διεύθυνσης του νεότευκτου Εθνικού Κέντρου Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας το 2000. Εξομολογημένος από ιδέες, διοχετεύει την ελάχιστη εναπομείνουσα δημιουργικότητά του στη θνητογενή ιδέα της παραγωγής οικιακών ανεμογεννητριών, στρέφοντας προς αυτή την κατεύθυνση τον πακτωλό των χρημάτων του Κέντρου και την ενεργητικότητα των πολλών μεταδιδακτορικών ερευνητών που τον περιστοιχίζουν – οι οποίοι στα μάτια του είναι όλοι ίδιοι: οι «αλογοουρές», όπως τους αποκαλεί.

Οι καιροί όμως έχουν αλλάξει. Η υπερθέρμανση του πλανήτη είναι στην επικαιρότητα. Επιστήμονες και ακτιβιστές προειδοποιούν ότι αυτό το φαινόμενο είναι ανθρωπογενές και καλούν την ανθρωπότητα σε δράση για να επιβραδυνθεί – και γιατί όχι; – να αναστραφεί. Το θέμα του κλίματος γίνεται ξαφνικά καυτό.

Annalena McAfee

Είδος: Περιοδικό / Κύριο / Μηνιαίο
Ημερομηνία: Δευτέρα, 01-11-2010
Σελίδα: 9,10 (2 από 2)
Μέγεθος: 2487 cm²
Μέση κυκλοφορία: Μη διαθέσιμη
Επικοινωνία εντύπου: 2107241063

Λέξη κλειδί: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

Ο Μπίαρντ δεν συγκινείται ιδιαίτερα. Πιστεύει ότι το θέμα έχει παραφουσκωθεί. Στον βαθμό που ασχολείται με την υπερθέρμανση, ο Μπίαρντ δεν συντάσσεται με τους αρνητές της. Αλλά ούτε και συγκινείται από τη ρητορική (και την πρακτική) όλων αυτών που δίνουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου διαστάσεις επικείμενης Αποκάλυψης. Η θέση του στο Κέντρο είναι απλώς «ένας επίσημος ρόλος συνοδευόμενος από μισθό».

Και ξαφνικά όλα αλλάζουν. Ο γυναικάς καθηγητής διαπιστώνει ότι η (πέμπτη) σύζυγός του, η Πατρίς, τον απατά (με τον εργάτη που τους επισκεύασε το μπάνιο στο σπίτι τους στο Μπέλοσιζ Παρκ) και ότι προτίθεται να τον εγκαταλείψει. Η βεβαιότητα του κυνηγού-αρσενικού καταρρακώνεται από την εξέγερση του συλλέκτη-θηλυκού. Στα 53 του, ο νομπελίστας Μπίαρντ (που στα νιάτα του δεν είχε και πολλή όρεξη να κάνει Φυσική, αλλά προτιμούσε να κυνηγά τις συμφοιτήτριές του και αποστήθισε τα ποιήματά του Μίλτον για να ρίξει στο κρεβάτι μία «ελαφριά» φοιτήτρια –την μέλλουσα πρώτη του σύζυγο– η οποία του αντιστεκόταν σθεναρώς μέχρι τη στιγμή που της χάρισε την πανάκριβη δερματοδέκτη έκδοση του 1738 των *Αεροπραγμικών*) ένωσε τον κόσμο γύρω του να καταρρέει. Τίποτα δεν μπορούσε να τον ανορθώσει – ούτε η εμπνευσμένη από τον Συνδυασμό Μπίαρντ-Αϊνστάιν έρευνα μιας «αλογουράς» στο Κέντρο, του Τομ Όλντους, που έβρισκε τη λύση στο ενεργειακό πρόβλημα του πλανήτη στην τεχνητή φωτοσύνθεση, με το άφθονο και δωρεάν ηλιακό φως. Ο φάκελος με όλες τις θεωρητικές μελέτες του Όλντους – με την αναγραφή «μόνο για τα μάτια του Καθηγητή Μπίαρντ» – παρέμεινε ερμητικά κλειστός.

Η τάση φυγής από την πραγματικότητα που βίωσε οδήγησε τον Μπίαρντ να αποδεχτεί την πρόσκληση για ένα ταξίδι στον Αρκτικό Κύκλο, για να διαπιστώσει ιδίως όμμασι την υπερθέρμανση του πλανήτη, εν μέσω μιας παρέας διασημοτήτων του χώρου της τέχνης και του πολιτισμού που αντιτίθενται στην κλιματική αλλαγή. Η έκθεσή του στο πολιτικό ψυχός μπορεί να μην τον κάνει πιο ευαίσθητο στο πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής, αλλά έχει ως αποτέλεσμα να τραυματίσει το πένος του, που πέραν του φυσικού πόνου δημιουργεί και έντονα συναισθηματικές οδύνες, αφού δεν μπορεί πλέον να «εκμεταλλευτεί» τις πρόθυμες κυρίες που τον περιστοιχίζουν – και που εν τέλει ενδιαφέρονται για την κλιματική αλλαγή όσο και αυτός. Η περιγραφή του τραυματισμού του πέους του Μπίαρντ είναι μια κωμικοτραγική σκηνή που συγκρίνεται μόνο με το απαράμυλλο πρώτο κεφάλαιο της *Εμμονής Αγάπης*. Φασκιω-

μένος με ρούχα, μπουφάν και γάντια κατάλληλα για το πολικό ψυχός, ο Μπίαρντ υποκύπτει στην αφόρητη φυσική του ανάγκη να ουρήσει στη μέση του πολικού πουθενά. Ακολουθεί το χάος. Το παγωμένο και πληγωμένο πέος του Μπίαρντ έχει φυσικά έντονους συμβολισμούς, αλλά πάνω απ' όλα δίνει στον ΜακΓιούαν την ευκαιρία να υπενθυμίσει στον αναγνώστη ότι η εκδίκηση είναι ένα πιάτο που τρώγεται κρύο.

Η λίγο πρόωγη επιστροφή του Μπίαρντ στο σπίτι του – την «έδρα της μιζέριας του» – τον φέρνει πρόσωπο με πρόσωπο με τον εραστή της γυναίκας του, τον νεαρό μεταδιδάκτορα Όλντους! Ακολουθεί μια ακόμα κωμικοτραγική σκηνή, στην οποία εμπλέκεται το δέρμα μιας πολιτικής – τι άλλο; – αρκούδας, και ένα φοβερό ατύχημα που φέρνει τον Μπίαρντ αντιμέτωπο με ένα πτώμα και προς αναζήτηση άλλοθι. Ο νομπελίστας φυσικός καταφέρει τελικά να καλύψει τα ίχνη του, να έχει ξεφορτωθεί και τους δύο εραστές της Πατρίς, και να βρίσκεται – βαθύτατα ανακουφισμένος – να μελετά τον φάκελο που του είχε εμπιστευθεί ο Όλντους. Δεν διατάζει να ιδιοποιηθεί τις καινοτόμες ιδέες του νεαρού και να μεταλλαχθεί σε ένα ζηλωτή της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Μια αναγέννηση έπεται του ερευνητικού του μεσαίωνα, που συνοδεύεται από ανοίγματα στον επιχειρηματικό κόσμο προς άγναν χρηματοδότησης της νέας «του» ιδέας: φωτοβολταϊκά.

Βρισκόμαστε ήδη στο 2005. Ο Μπίαρντ έχει μια νέα σύντροφο που θέλει να κάνει μαζί του παιδί και έχει αφήσει πίσω του μια κρίση δυσφήμισης στην οποία εμπλέκονταν μια μεταμοντέρνα καθηγήτρια και μια ηλικιωμένη ακτιβίστρια. (Ο ΜακΓιούαν εγειρεί διάφορα ερωτήματα που έχουν να κάνουν με τη λαγνεία της πολιτικής ορθότητας και είναι ιδιαίτερα επινοητικός ως προς το πώς μπορεί να χρησιμοποιήσει κάποιος μια ντομάτα που του πετιέται κατά πρόσωπο). Τέσσερα χρόνια αργότερα, ο Μπίαρντ είναι «ενεργειακός σύμβουλος», έχει βρει έναν μεγαλοεπενδυτή συνεργάτη από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού και ετοιμάζεται να εγκαταστήσει μια φάρμα φωτοβολταϊκών στο Νέο Μεξικό. Είναι πλέον ακόμα πιο χοντρός και λαίμαργος, έχει αφήσει πίσω του ανεπιστρεπτή «το σχήμα που είχε όταν ήταν τριάντα – την Πλατωνική μορφή του», έχει σχέση με δύο γυναίκες (στις δύο πλευρές του Ατλαντικού) και ετοιμάζεται να βγάλει εκατομμύρια. Αλλά έχει επίσης φτάσει η ώρα να κάνει ταμείο για τη ζωή του.

«Ο πλανήτης είναι ασθενής» ανακοινώνει ο Μπίαρντ σε μια συνάντησι χρηματοδοτών. Για να τους εντυπωσιάσει αφηγείται μια ιστορία που του συνέβη στο τρένο και

στην οποία εμπλέκονται επίσης ένα πακέτο πατατάκια, ένας νεαρός συνεπιβάτης και ένα μπουκάλι νερό. Η εμβόλιμη αυτή αφήγηση δίνει στον ΜακΓιούαν τον χώρο να αναπτύξει την ιστορία του Ανυποψίαστου Κλέφτη: κάποιος κλέβει νομιζοντας λανθασμένα ότι αυτό του οικειοποιείται είναι κάτι δικό του που προσπαθεί να του το κλέψει κάποιος άλλος. Αυτή η ιστορία, εν τέλει, συνοψίζει τη σχέση μας με το περιβάλλον. Σε μια από τις λίγες στιγμές διανυγούς κρίσης, ο Μπίαρντ τονίζει ότι η ιστορία του Ανυποψίαστου Κλέφτη (την οποία δεν γνωρίζει ως τέτοια όταν την αφηγείται) μας λέει ότι «το πρόβλημα

βρίσκεται σε εμάς, στην απερισκεψία μας και στις ανεξέταστες παραδοχές μας». Ασθενείς, εν τέλει, είναι οι παραδοχές μας. Μήπως τελικά ο λαίμαργος, υπερκαταναλωτικός, τυχοδιώκτης, αναποφάσιστος και ηθικά ταλαντευόμενος καθηγητής Μπίαρντ είναι η ίδια η ανθρωπότητα;

«Το ποιητικό, το επιστημονικό, το εργατικό – γιατί πρέπει η φαντασία να νοιάζεται ποιον αφέντη υπηρετεί;» αναρωτιέται ο ΜακΓιούαν. Το *Solar* αφήνει αυτό το ερώτημα να αιωρείται καθώς μας προσγειώνει στην πραγματικότητα ενός γνωστικά αβέβαιου και ηθικά ακατάστατου κόσμου, που υπερθερμαίνεται. ▲

ΣΚΗΝΙΚΕΣ ΟΔΗΓΙΕΣ

Κινήσεις νευρόσπαστου εισβάλλον στο τοπίο – κι ολόκληρο το εικόνισμα θυμίζει θυρεό – εκείνος, ανθρώπινο μοτίβο στη μέση – τριγύρω η φύση με φιλάσθενους ουρανόσ

Ένα δέντρο στην άκρη αρπαγμένο απ' την πυρκαγιά – μια θύελλα ωκεανού κι ένα σκάχτρο – η φιγούρα του – να ψιχαναλνεί πετάγματα γλάρων – στέκεται εκεί και περιμένει τον αφηνίδιο θάνατό του

Ο θάνατός του
φτιαγμένος με πούλιες
σακάκια ναύρχων
παντελόνια-σωλήνες
χημικές κάλτσες
σουλούπι μαριονέτας
δέρμα εικονικό
τοξικά μάτια
ήχους

Ο θάνατός του
φτιαγμένος
με βελούδα αναμμένα
στους κάδους
όπου καίγεται ένα κοράκι
με κομμένα πόδια

Ο θάνατός του
φτιαγμένος
με κραυγές φρεάπιου
όπου θαμμένος
χωρίς εφηβεία
τσαλαπατά με μανία
ένα απόκομμα εφημερίδας
που γράφει
ότι δεν πέθανε

Τηλεοπτικό χιόνι εκπέμπει στο σύμπαν την εκφορά του και μέσα απ' αυτό διακρίνεται γοτθικός ναός – γκρίζα κενά – διακεκομμένη αναμέτα-δοση – ο ναός μετατρέπεται σ' αγέλη αλόγων – τα πάντα λιώνουν και γίνονται Εκείνος – που χορεύει και τραγουδά ώσπου καταλήγει τεφρό γεράκι μελανός γρύπας – χτυπώντας τα φτερά του χάνεται στο σεντόνι του σκότους

Όλα μαζί τα χρώματα δίνουν ΛΕΥΚΟ.

– Στρατής Πασχάλης